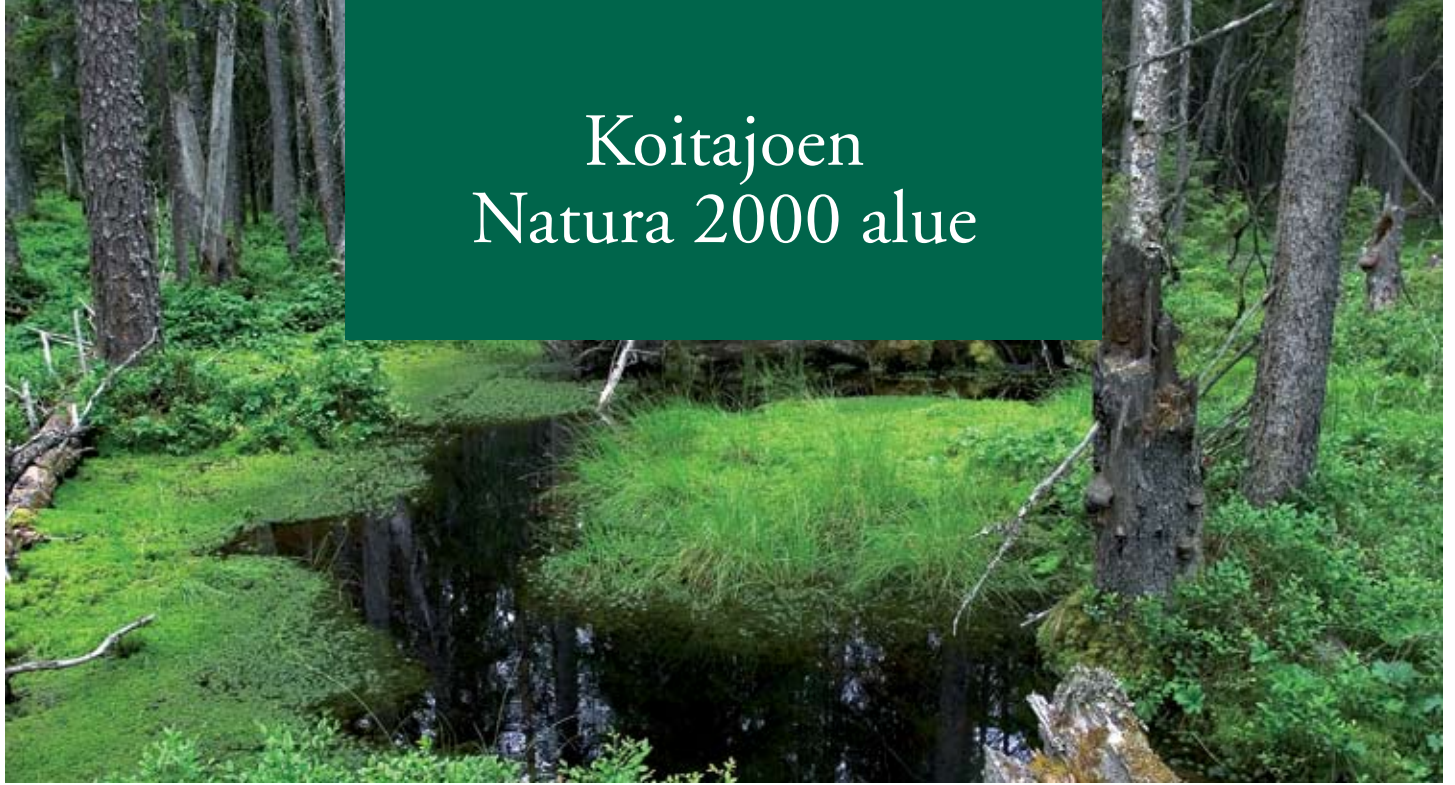

Koitajoen Natura 2000 alue

Koitajoen Natura-alue sijaitsee Suomen itäisimmässä kolkassa Ilomantsin Hattuvaarassa. Natura-alueen 7 561 hehtaarin kokonaispinta-alasta Metsähallituksen hallinnassa on 7 400 hehtaaria, josta noin 65 % on suota, 30 % kivennäismaata ja 5 % vettä.

Metsien ja soiden mosaikkia

Koitajoen Natura-alueen arvokkaimman osan muodostaa vuonna 1982 perustettu Koivusuon luonnonpuisto metsineen ja soineen. Ristisuon ja Ruosmesuon–Hanhisuon soidensuojelualueet perustettiin 1985 ja 1988. Lisäksi alueella on 1990-luvulla vanhojen metsien suojeluohjelmaan liitettviä alueita.

Keidassuot, aapasuot sekä puustoiset suot ovat alueen laaja-alaisimmat Natura 2000-luontotyypit yhdessä boreaalisten luonnonmetsien kanssa. Luonnonmetsät, joita alueella on noin 1 500 hehtaaria, ovat alueen mielenkiintoineen ja arvokas ominaispiirre.

Aarnimetsien ja suoerämaan lajistoa

Suomessa on 43 000 eliölajia, joista 20 000 elää metsissä. Uhanalaisiksi tiedettyjä metsälajeja on noin 600, mutta todellinen määrä lienee suurempi, sillä kaikkien metsälajien kantojen elinvoimaisuutta ei tunneta.

Mutkittelevan Koitajoen halkoma metsä- ja suoerämaaluonto tarjoaa Koitajoen Natura-alueella eliöille monipuolisia elinympäristöjä. Laajalla ja erämaisella alueella liikkuu harvakseltaan karhuja, susia ja ahmoja. Linnusto on monipuolinen, alueella tapaa niin soiden kuin ikimetsienkin lintuja. Lisäksi Koitajoen alueen metsissä tiedetään elävän monenlaisia uhanalaisia ja silmälläpidettäviä kääpiä ja kovakuoriaisia.

Suuria karuja soita

Laajat moni-ilmeiset keidas- ja aapasuot ovat keskeinen osa Koitajoen Natura-aluetta. Koivusuo on Suomen suurimpia keidassuoalueita. Alueen suot ovat etupäässä niukka- tai vähäravinteisia nevarämeitä, nevoja tai rimpinevoja. Aapasoilla ja keskustastaan karujen keidassoiden laiteilla on myös ravinteikkaita kasvupaikkoja, joissa kasvaa vaateliaitakin lajeja, kuten punakämmekkää, kaitakämmekkää ja suovalkkua. (A, B)

Kuukkeli (*Perisoreus infaustus*)

Kahden valtakunnan joki

Koitajoen Natura-alue on saanut nimensä aluetta halkovasta Koitajoesta, jota kutsutaan tällä alueella myös Ylä-Koitajoeksi. Koitajoen latvat ovat Venäjän Karjalassa. Suomen puolella joki virtailee 20 kilometrin matkan, kunnes koukkaa taas Venäjälle palatakseen Suomen puolelle Ilomantsin Möhkössä. Koitajoen alueen korkeusvaihtelut ovat pieniä, joten joen kosketkin ovat pieniä. Suurin niistä on Polvikoski. Hiekkapenkereinen joki kiemurtelee voimakkaasti Jääkauden loppuvaiheessa syntyneellä delta-alueella. Joen vesi on tummaa soilta tulevan humuksen vuoksi. (C)

Kaskeamista ja valikoivia hakkuita

Etelä-Suomesta on vaikea löytää koskemattonta luonnonmetsää. Koivusuon luonnonpuistossa on kuitenkin alueita joita ei todennäköisesti ole koskaan (avo)hakattu tai kaskettu. Metsähallinnon 1910-luvun metsätarkastusraporteissa todettiin nykyisen Koivusuon luonnonpuiston ja Hoikan alueen metsissä kaskeamisen merkkejä olleen noin 50 % pinta-alasta, kun Ilomantsin eteläisissä osissa vastaava luku oli noin 80 %.

Vielä 1900-luvun alussa metsistä hakattiin valikoiden vain tietyt mitta- ja laatuvaatimukset täyttäviä tukkeja, jolloin metsään jäi hakkuiden jäljiltä aina huonolaatuista järeää puuta sekä pieniläpimittaista puuta. Muistona menneiden aikojen työstä Koitajoella ovat kaskenpykäläpuut, kaatamatta jääneet raakkipuut, korkeat kannot sekä metsätyömiesten tilapäisasumusten hirsikehikkojen jäänteet. Pirhun metsänvartijatila on rakennettu 1950 -luvulla ja Polvikosken kämpä 1943.

Ilomantsin torjuntataisteluiden näyttämö

Heinä-elokuussa 1944 Ilomantsin kirkonkylän ja Hattuvaaran välisellä alueella käytyihin taisteluihin osallistui noin 13 000 suomalaista sotilasta. Koitajoen Natura-alueella on taisteluiden jälkiä ja sen läheisyydessä muistomerkkejä. Sotahistoriaan voi tutustua Hattuvaarassa Taistelija Talolla ja Taistelijan taival -nimisellä sotahistoriasta kertovalla polulla.

POHJOINEN HAVUMETSÄ

Lahopuu on tärkeä osa metsäluontoa

Metsälajeista arviolta 4 000-5 000 elää jossakin elämänvaiheessaan lahopuulla. Heikentyneessä tai äskettäin kuolleessa puussa elävät etupäässä nilaa syövät kaarnakuoriaiset tai eläviä puita lahottavat käävät.

Seuraavaksi ilmestyvät varsinaista puuainesta hyödyntävät käävät, sienet ja hyönteiset. Yksittäinen järeä puunrunko voi tarjota lahopuulajistolle muuttuvia elinympäristöjä jopa 100 vuoden ajan.

Metsäpalo – metsän luonnollinen uudistaja

Pohjoinen havumetsä on elinympäristö, joka on sopeutunut erinomaisesti luonnonmullistuksiin, kuten metsäpaloihin ja myrskyihin. Luonnonmetsässä metsäpalo aiheuttaa suuria muutoksia ja tekee tilaa uudelle puusukupolvelle. Salaman sytyttämien luonnonpalojen arvellaan polttaneen metsän keskimäärin 100-150 vuoden välein. Paloista keskimäärin joka toinen on tappanut huomattavissa määrin puustoa. Enimmillään kuollutta puuta on voinut metsäpalon jäljiltä olla Koitajoen olosuhteissa noin 300 kuutiometriä hehtaarilla.

Ihmistoiminnan vaikutuksesta ja erityisesti kaskiviljelyn yleistytyä Ilomantsissa 1500-luvulla metsäpalojen esiintyminen kaksinkertaistui, mutta palot muuttuivat samalla pienialaisemmiksi.

Palaneiden puiden lajisto on uhanalaistunut

Havumetsissä elää kymmeniä metsäpaloista riippuvaisia eläin- ja kasvilajeja. Tehokkaasta palontorjunnasta johtuen metsäpaloja ei käytännössä enää esiinny, ja paloista riippuvaiset eläimet ovat uhanalaistuneet. Luonnonsuojelualueilla, kuten Koitajoen Natura-alueella on mahdollisuus huomioida nämä lajit, ja polttaa pieniä metsäalueita hallitusti muutamien vuosien välein.

Kulonkiertämäalueet

Kulonkiertämäalueiksi kutsutaan sellaisia metsäalueita, jotka eivät pala säännöllisesti. Metsäpalot väistävät useimmiten korpset suot ja lähteiset painanteet sekä soiden keskellä olevat metsäsaarekkeet. Tällaiset metsät ovat elinympäristöjä, joissa on omanlainen mikroilmasto ja olosuhteisiin sopeutunut erityislajisto.

LUONNONMETSÄN KIERTOKULKU

Luonnonoloissa metsä uudistuu joko laajalta alueelta samanlaisesti prosessissa, jota kutsutaan suureksi kierrokseksi tai pienialaisesti vähitellen pienessä kierrossa.

Suuri kierto

Suuren kierron myötä metsän kehittyminen alkaa alusta, esimerkiksi voimakkaan metsäpalon tai myrskyn jälkeen, kun puusto on kuollut laajalta alueelta lyhyessä ajassa. Uusi puusukupolvi valtaa vähitellen kuolleen puuston jättämän kasvutilan. Lehtipuut taimettuvat juurivesoista tai havupuiden tapaan palosta tai myrskystä selvinneen puuston siemenistä. Heinien ja ruohojen siemeniä on maaperän siemenpankissa.

Etenkin rehevillä mailla lehtipuiden taimet valtaavat nopeasti paloalan. Lehtipuiden varttuessa varjostusta sietävä kuusi kasvaa lehtisekametsän aluspuuna. Karuilla mailla lehtipuusto ei yksin valtaa alaa, vaan metsäpalon jälkeen alueelle kehittyy mänty-lehtipuu sekapuusto tai puhdas männikkö.

Pieni kierto

Pieni kierto on metsän jatkuvaa pienialaista muutosta, jossa tuuli, sienitaudit, hyönteiset tai muut tekijät tappavat yksittäisiä puuita tai pieniä puuryhmiä. Kuolleet puut päästävät valoa kenttäkerrokseen ja tilaa nousevalle puusukupolvelle. Etenkin iäkkäässä metsässä tuuli kaataa pienehköjä puuryhmiä, jolloin sekä lehtiettä havupuiden taimien kasvulle on hyvät edellytykset.

Ilman metsäpaloa kuusi hivuttautuu valtaapuksi

Rehevimmillä mailla kuusi valtaa alaa ensimmäisten pioneeripuiden väistyttyä. Kuusi kestää varjostusta muita puulajeja paremmin ja ilman metsäpalon vaikutusta se syrjäyttää ennemmin tai myöhemmin muut puulajit rehevillä ja keskiravinteisilla mailla.

Vuosikymmenien kuluessa kuusen varjostus muuttaa kasvuolosuhteet muille puulajeille epäsuotuisiksi. Kenttäkerroksen lämpötilahaiput alenevat ja kosteuden haihtuminen ja karikkeen hajoaminen hidastuvat ja maa happamoituu ja jopa soistuu. Tällöin lehtipuut tai männyt eivät pysty taimettumaan yhtä tehokkaasti kuin kuusi. Metsäpaloja kuusi kestää mäntyä heikommin, mikä heikentää kuusen kilpailukykyä.

Haapa – arvokas pioneeripuu

Pohjoisissa havumetsissä elää noin 150 eliölajia, jotka ovat riippuvaisia haavan olemassaolosta. Haapa on tärkeä puulaji myös monille uhanalaisille eliölajeille. Haavan lehtikarike on ravinteikasta ja emäksistä. Haapa voi kyetä torjumaan kuusen levittäytymisen, sillä sen lehtien karike estää jossakin määrin kuusen taimettumista. Yksi tai useampi emäpuu ja niiden juurivesat voivat estää kuusen levittäytymisen vaikutuspiiriinsä. Haapaa on syrjitty metsätaloudessa, koska sen on pelätty edistävän männynversoruosteen leviämistä. Suuria haapayksilöitä tapaakin enää lähes pelkästään suojelualueiden metsistä.

ENNALLISTAMINEN PALAUTTAA ELINYMPÄRISTÖJÄ

Metsätalous ja muu ihmisen toiminta on muuttanut metsä- ja suoluontoamme huomattavasti. Metsätalouden seurauksena metsien rakenne yksipuolistuu, lahoppuuta on vähän ja luonnonmetsän kiertokulkuun kuuluvat häiriöt, kuten metsäpalot torjutaan tehokkaasti. Soita on kuivatettu ojitamalla. Metsätalouden jäljet näkyvät paikoitellen myös luonnonsuojelualueiden soilla ja metsissä. Luonnonsuojelualueiden laatua on ryhdytty parantamaan ennallistamalla. Suojelualueiden entisiin talousmetsiin palautetaan luonnonmetsiin kuuluvia rakennepiirteitä ja ojitetuille soille luonnollisempi vesitalous. (D)

Luonnonmetsien rakennepiirteitä palautetaan metsiin

Ennallistamalla voidaan nopeuttaa entisten talousmetsien muuttamista luonnonmetsän kaltaisiksi. Koitajoen Natura-alueella, lähinnä Polvikosken ympäristössä, on tehty metsänhakkuita 1950-luvulta lähtien. Nämä alueet on pääsääntöisesti uudistettu männylle. On syntynyt yhden puulajin ja yhden latvuskerroksen metsiä.

Koitajoen Natura-alueen metsiä on viime vuosina ennallistettu. Lahoppuilla elävän lajiston käyttöön on tehty pystyyn kuollutta puuta kaulaamalla mäntyjä. Maahan on kaadettu puita sekä kairavinkoneella että metsurityönä. Nuoriin ja varttuneisiin kasvatusmetsiin on tehty pienaukkoja, joissa lehtipuiden ja havupuiden taimien on helpompi kasvaa. Puuston rakenne monipuolistuu. Alueen metsiä on ennallistettu myös polttamalla, että paloja vaativat lajit pystyvät elämään alueella.

Soita ennallistamalla pyritään palauttamaan niihin luonnollinen vesitalous

Koitajoen Natura-alueella olevia soita on aikanaan ojitettu 1960-luvulta lähtien. Nyt lähes kaikki alueen ojitetut suot on ennallistettu täyttämällä tai patoamalla ojat. Tavoitteena on palauttaa suolle luonnontilaisen kaltainen vesitalous. Ojituksen jälkeen syntynyttä puustoa on poistettu niiltä soilta, jotka ovat olleet puuttomia ennen ojitusta. Kun suon ennallistaminen onnistuu, suokasvillisuus alkaa vallata pikkuhiljaa uudelleen kasvutilaa, ja suo alkaa tuottaa taas turvetta. Suon ennallistuminen on hidas tapahtuma ja se vie vuosikymmeniä.

TIETOA RETKEILIJÖILLE

Koitajoen Natura-alue on Suomen itäisin Natura-alue. Alue tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet retkeilyyn ja luonnon tarkkailuun. Alueella on merkittyjä reittejä, joiden varsilla on autiotupia tai laavuja noin 5 km välein. Alueen keskelle, Polvikoskelle on Ilomantsin keskustasta noin 50 kilometriä. Polvikoskelta lähtee Pirhun kierto -niminen 17 km rengasreitti ja luontopolku. Polku on helppokulkuinen, ja soiden ylitykset on pitkostettu. Pirhun kierto ylittää Koitajoen kaksi kertaa ja ylityslautat ovat käytettävissä 1.6.-30.9.

Kattavimmin alueeseen tutustuu kulkemalla 20 km pituisen Tapion taival -retkeilypolun Lakonkankaan ja Hoikantien välillä. Alueella on neljä autiotupaa sekä kaksi Villin Pohjolan vuokra-kämpää ja useita tulentekopaikkoja.

Koivusuon luonnonpuistossa saa liikkua vain merkityillä reiteillä. Osa Natura-alueesta sijaitsee rajavyöhykkeellä, jossa liikkumiseen tarvitaan Rajavartiolaitoksen myöntämä lupa. Tulenteko on sallittua tulipaikoilla silloin, kun metsäpalovaroitus ei ole voimassa.

Koivusuon luonnonpuiston ulkopuolella saa metsästä luvanvaraisesti. Koivusuon luonnonpuistossa metsästys on kielletty.

Koitajoki soveltuu melontaan. Suositeltava melontareitti on Koidanvaarasta Polvikoskelle tai Lakonkankaalle. Paras melontakausi on kesäkuun alussa.

Alueella retkeittäessä on huomioitava matkapuhelinten rajallinen kuuluvuus.

Lisätietoja retkeilystä:

Metsähallitus Ruunaan luontotalo puh. 0205 64 5757

www.luontoon.fi/koitajoki

© Metsähallitus 2006 © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

valokuvat: Markku Tano, Heikki Kokkonen, Mika Pirinen teksti: Juha Laiho ja Mika Pirinen ulkoasu: Leea Wasenius